

ст.164 КВК України в частині направлення кримінально-виконавчою інспекцією подання про оголошення в розшук засуджених до суду або вирішувати питання з Міністерством внутрішніх справ України про внесення відповідних змін до наказу МВС України від 05.01.2005 №3.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багрий-Шахматов Л.В. Социально-правовые проблемы уголовной ответственности и форм ее реализации / Багрий-Шахматов Л.В. – Одесса: АО БАХВА, 1996. – 192 с.
2. Про міліцію: Закон України від 20. грудня 1990 року / Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 4. – Ст. 20.
3. Про затвердження Інструкції з організації розшуку обвинувачених, підсудних, осіб, які ухиляються від відбування кримінального покарання, безвісно зниклих осіб та встановлення особи невпізнаних трупів: Наказ МВС України від 05 січня 2005 року / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0963-09>.
4. Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі внутрішніх справ України / Наказ МВС України від 20 жовтня 2003 року // Офіційний вісник України. – 2003. – № 47. – Ст. 68.
5. Елизаров А.Б. Проблемы правового регулирования розыска и привода лиц, подконтрольных уголовно-исполнительной инспекции ФСИН России / А.Б. Елизаров, Л.Е. Щетнев // Вестник Владимирского юридического института – №2(7) – 2008 – С. 41-44.

УДК 343.34

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ САНКЦІЇ СКРІЗЬ ПРИЗМУ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Хряпінський П.В., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

У статті виокремлюються та досліджуються санкції у взаємозв'язку із дуалістичною природою кримінальної відповідальності.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, правова норма, заохочувальна санкція, виключення, звільнення, пом'якшення кримінально-правового обтяження.

Хряпинский П.В. УГОЛОВНО-ПРАВОВЫЕ САНКЦИИ СКВОЗЬ ПРИЗМУ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ / Запорожский национальный университет, Украина

В статье выделяются и исследуются санкции в связи с дуалистической природой уголовной ответственности.

Ключевые слова: уголовная ответственность, правовая норма, поощрительная санкция, исключение, освобождение, смягчение уголовно-правового обременения.

Khriapinskiy P.V. CRIMINAL SANCTIONS THROUGH THE PRISM OF CRIMINAL RESPONSIBILITY / Zaporizhzhya national university, Ukraine

The article singled out and investigated the sanctions in connection with the dualistic nature of criminal responsibility.

Key words: criminal liability, the legal norm, incentive sanction, exclusion, exemption, mitigation of criminal legal encumbrances.

У доктрині кримінального права абсолютно домінує погляд на кримінально-правову санкцію як на засіб державного примусу, що визначає вид та розмір покарання за злочин, передбачений у диспозиції [1, 48; 2, 25]. Витоки цієї концепції ґрунтуються на гіперболізації з величезного розмаїття засобів забезпечення правового регулювання виключно примусового впливу, що застосовується до правопорушника. Утім, слід підтримати погляди Т.А. Денисової та Ю.В. Філея, що «санкція» – це багатозначне поняття, яке має безліч варіацій і значенневих відтінків [3, 33]. Санкцію неможливо розглядати поза структурою правової норми. Криміналісти по-різному бачать структуру кримінально-правової норми. Так, традиційною

вважається точка зору, що структура правової норми, у тому числі й кримінально-правової Особливої частини КК, складається із системи трьох взаємопов'язаних та взаємообумовлених елементів – гіпотези, диспозиції і санкції [4, 87; 5, 22]. Останнім часом усе більше правників обстоюють позицію двохелементної структури кримінально-правової норми, яка, за їх поглядами, утворюється із диспозиції та санкції [6, 216]. Не торкаючись у цій статті аргументів «pro et contra» вищенаведених поглядів, принагідно зазначимо, що розуміння сутності санкції кримінально-правової норми в усіх дослідників майже однакове. Кримінально-правова санкція – це структурна частина статті Особливої частини КК, яка використовується для визначення виду і розміру покарання за злочин, зазначений у диспозиції.

Заохочувальні норми кримінального законодавства, їх структура та заохочувальні санкції в літературі досліджені поверхнево та суперечливо. Спроби визначити внутрішню структуру заохочувальної кримінально-правової норми загалом або окремих їх різновидів та виокремити заохочувальну санкцію в ній знаходимо в роботах вітчизняних та закордонних правників, серед яких: П.П. Андрушко, М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.М. Галкін, Ю.В. Голик, Л.В. Головка, В.К. Гришук, Ю.В. Гродецький, Н.О. Гущина, О.О. Дудоров, В.О. Єлеонський, А.В. Єндольцова, І.Є. Звечаровський, В.М. Кудрявцев, О.Ф. Ковітіді, О.М. Лемешко, В.А. Ломако, О.В. Малько, І.Л. Маргулова, А.А. Музика, М.І. Мельник, В.О. Навроцький, О.В. Наден, Н.А. Орловська, Ю.А. Пономаренко, З.О. Рибак, Р.О. Сабитов, В.В. Сташис, І.А. Тарханов, В.Я. Тацій, В.П. Тихий, Г.О. Усатий, П.Л. Фріс, М.І. Хавронюк, Н.Б. Хлистова, Р.Р. Шакуров, А.М. Яценко та інші. Вищезазначені дослідження мають велике теоретичне значення, утім у них не в повній мірі віддзеркалений органічний зв'язок дуалістичної природи кримінальної відповідальності та санкції кримінально-правової норми, не досліджуються форми реалізації позитивного аспекту кримінальної відповідальності.

При формуванні **мети** нашої статті ми виходили з об'єктивної необхідності дослідження органічного взаємозв'язку та взаємозалежності дуалістичної природи кримінальної відповідальності та кримінально-правової санкції. За таким зв'язком заохочувальна кримінально-правова санкція має право на існування виключно як форма реалізації позитивного аспекту кримінальної відповідальності, що полягає гарантуванні державою виключення або мінімізацію кримінально-правового обтяження в разі вчинення особою правомірної, соціально-корисної поведінки.

Розуміння сутності санкції найтіснішим чином пов'язане з кримінальною відповідальністю. Теорія кримінальної відповідальності знаходиться в стані розробки. І хоча основні напрямки в дослідженні цієї проблеми вже сформувалися, прихильники різних точок зору продовжують обстоювати свої позиції, знаходячи для їх обґрунтування нові аргументи. Слід погодитися з Ю.В. Бауліним, що визначення кримінальної відповідальності лише як санкції, реального застосування державного примусу виглядає надто вузьким та зводить відповідальність до однієї з форм її реалізації. «Таке ж зауваження, – вказує цей вчений, – можна віднести і до визначення кримінальної відповідальності як осуду особи з боку держави. Не можна погодитися і з думкою представників позиції ототожнення кримінальної відповідальності та кримінально-правових відносин, змістом якого є обов'язок особи зазнати заходів кримінально-правового впливу, оскільки ці поняття характеризують різні за змістом явища» [7, 22]. Абсолютно слушно В.П. Тихий та М.І. Панов звертають увагу, що «незавершений, гостро дискусійний характер дослідження феномена кримінальної відповідальності в теорії кримінального права зумовлений не лише відсутністю змістовних досліджень загальнотеоретичних проблем юридичної відповідальності, але й складністю, універсальністю цього явища» [8, 77].

Правники, які розглядають кримінальну відповідальність як «обов'язок особи, яка вчинила злочин, підлягати дії кримінального закону за наявності в діях винного передбаченого цим законом складу злочину», або «реальне застосування кримінально-правової норми, застосування і реалізація санкції», або «вимушене перетерпіння негативних наслідків у формі засудження (державного осуду) та примушення з боку уповноважених державних органів», вочевидь, бачать у санкції виключно державно-примусовий засіб впливу на особу, яка вчинила злочин [9, 9-10]. Натомість, усе більше дослідників схильні бачити в кримінальній відповідальності два протилежні аспекти: негативний, – пов'язаний із порушенням кримінально-правових заборон та позитивний, – що полягає у виконанні кримінально-правових

приписів [10, 11-13]. У цілому слід погодитися з В.К. Грищуком, що «кримінальна відповідальність – це вид юридичної відповідальності, що становить собою процес реалізації приписів норм кримінального закону, який проявляється: а) в усвідомленому дотриманні суб'єктом кримінально-правової заборони або виконанні суб'єктом свого кримінально-правового обов'язку, чи використанні ним свого суб'єктивного права (позитивна кримінальна відповідальність); або у вимушеному перетерпінні суб'єктом в інтересах захисту правопорядку, пов'язаних із вчиненням злочину і передбачених законом позбавлень і (або) обмежень його благ матеріального чи нематеріального характеру, а також визначених законом негативних наслідків, пов'язаних із наявністю судимості (негативна кримінальна відповідальність)» [11, 115]. У попередніх публікаціях нами зверталась увага на неоднорідне розуміння правниками змісту позитивного аспекту кримінальної відповідальності [12, 51-52], тому, не зупиняючись на цьому питанні, зазначимо, що відповідальність у позитивному аспекті має реалізовуватися в конкретних правових формах. Поза встановленими державою процедурами вона не може виникнути, розвиватися й припинятися.

Дуалістична природа кримінальної відповідальності розкривається в кримінально-правових відносинах, що здебільшого виникають у зв'язку з вчиненням злочину. Правовідносини виникають, змінюються й припиняються у зв'язку з появою юридичних фактів. Нелогічно розглядати правомірну поведінку, що проявляється в дотриманні кримінально-правових заборон, у якості своєрідного юридичного факту, що породжує існування кримінально-правового відношення позитивної кримінальної відповідальності. Відсутність відповідного юридичного факту робить неможливим встановлення початкового й кінцевого моменту позитивного аспекту кримінальної відповідальності. Зміст кримінально-правового відношення позитивної кримінальної відповідальності, як і будь-якого іншого правовідношення, полягає у визначенні прав і обов'язків його суб'єктів. М.І. Загородников обґрунтовано вважав, що кримінальна відповідальність починається там і тоді, де і коли на підставі закону чітко визначаються права і обов'язки учасників кримінальних правовідносин [13, 40]. Саме чіткої визначеності прав і обов'язків суб'єктів, що є характерною рисою публічних правовідносин, і не вистачає позитивній відповідальності у вигляді дотримання кримінально-правових заборон. Крім абстрактних обов'язків громадян поводитися законотворчано й не вчиняти будь-яких злочинів та обов'язків держави не притягувати таких громадян до кримінальної відповідальності, ніяких «прав і обов'язків» ми не бачимо. Отже, правомірна поведінка суб'єктів дійсно реалізується в дотриманні приписів права, у тому числі й виконанні кримінально-правових норм, але сама по собі вона тільки частково є результатом правового впливу. Як зазначає В.М. Кудрявцев, абсолютна більшість громадян дотримуються правових заборон не у зв'язку з правовим впливом, а внаслідок сталих морально-етичних принципів й життєвої установки на законотворчу поведінку [14, 17].

На наш погляд, позитивний аспект кримінальної відповідальності як правової передумови має виключно заохочувальні норми кримінального законодавства [15, 39-40]. У літературі обґрунтовано зазначається, що поряд з іншими функціями кримінальне право виконує й функцію заохочення соціально-корисної поведінки, здійснюючи тим самим регулятивний вплив на суспільні відносини [16, 21; 17, 421]. Прихильники позитивної відповідальності в праві, насамперед, пов'язують її прояв з практичною поведінкою суб'єктів по виконанню норм кримінального законодавства. Видається, що позитивна відповідальність реалізується виключно в заохочувальних нормах, основною рисою яких є чітка взаємозалежність між характером поведінки, що схвалюється законом, й кримінально-правовим заохоченням [18, 29]. Заохочувальні норми в більшості випадків торкаються посткримінальної поведінки особи. Також серед них є норми, які здійснюють регулювання «санкціонованого» завдання шкоди об'єктам кримінально-правової охорони (ч.1 ст.36, ч.1 ст.38, ч.1 ст.39, ч.1 ст.41, ч.1 ст.42, ч.1 ст.43 КК). Вчинки, що завдають санкціонованої шкоди об'єктам кримінально-правової охорони, «явно не вписуються» в посткримінальну поведінку, більш того, вони спрямовані на протидію злочинам та соціально-небезпечним посяганням та мають з ними тільки зовнішню схожість. Збіг із тим чи іншим складом злочину є обов'язковою, конструктивною ознакою обставин, що виключають злочинність діяння. Правомірна кримінально-правова поведінка в даному випадку має юридичне значення і внаслідок об'єктивної необхідності підлягає правовій регламентації, у чому зацікавлені як окремі громадяни, так і суспільство, а також держава. Правова оцінка зазначеної поведінки полягає в повному виключенні кримінально-правового

обтяження. Заохочення забезпечується визначеною системою гарантій, а саме: право особи вимагати виключення кримінальної відповідальності, скасування всіх постановлених рішень, що утискають зазначене право, правова відповідальність службових осіб, які не застосували заохочення за наявності підстав та інше. Правомірна кримінально-правова поведінка, що визначена цими обставинами, є особливо цінною. В основі її мотивів лежить суспільно-корисна спрямованість: суб'єкт передбачає наслідки свого діяння, знає позицію закону з цього питання і бажає діяти саме таким чином. Ці норми покликані впливати на свідомість і волю суб'єктів таким чином, щоб останні прагнули, без страху бути притягнутими до кримінальної відповідальності, здійснювати правомірні вчинки, пов'язані з завданням шкоди об'єктам кримінально-правової охорони [19, 90].

Заохочення в кримінальному законодавстві, на відміну від інших галузей законодавства, не передбачає винагород особистого, майнового чи морального характеру у вигляді пільг, премій, визнання заслуг, спеціальних звань, державних нагород тощо. Заохочення соціально-корисної поведінки в кримінальній сфері реалізується виключно за різним ступенем мінімізації потенційного або реального кримінально-правового обтяження. Правий один із перших дослідників кримінально-правового заохочення В.М. Галкін у тому, що воно ніколи не виражається в наданні особистості майнових чи немайнових пільг [20, 95]. Близьку позицію висловлює й В.О. Єлеонський, коли зазначає, що заохочення «визначає, яке конкретно кримінально-правове обтяження буде виключене або пом'якшене в тих випадках, коли здійсниться заохочувана законом соціально-корисна поведінка людини» [16, 78].

Аналіз заохочення в кримінально-правовій сфері надає можливість зробити висновок, що позитивний аспект кримінальної відповідальності реалізується у формах: 1) виключення; 2) звільнення; 3) пом'якшення кримінально-правового обтяження.

З цих позицій набуває нового звучання теза О.Е. Лейста, який, підтримуючи тричленну структуру правової норми, вказував, що вона орієнтує правотворчість і практику застосування закону на точне з'ясування, хто, коли і до чого зобов'язаний, на що має право, які за що і до кого застосовуються санкції [21, 8]. Виконання заохочувальних кримінально-правових норм здійснюється в рамках регулятивних правовідносин та має не тільки самостійну цінність по відношенню до застосування санкцій шляхом реалізації охоронних правовідносин, а й є переважним, соціально-схвальним варіантом кримінально-правової поведінки, що стимулюється застосуванням заохочувальних санкцій. Диспозиція заохочувальної норми містить вказівку на конкретні дії чи бездіяльність (модель поведінки), бажані з точки зору суспільства та держави, тобто встановлює ознаки позитивної кримінально-правової поведінки. Вона тісно пов'язана і взаємодіє з гіпотезою заохочувальної норми. Якщо диспозиція окреслює межі правомірної поведінки, то гіпотеза заохочувальної норми позначає умови, за наявності яких поведінка суб'єкта починає набувати правового значення. Натомість, ступінь взаємозв'язку та взаємозалежності диспозиції, гіпотези і санкції неоднорідна. Найбільш тісним є взаємозв'язок між диспозицією та санкцією. У методологічному аспекті вони співвідносяться як причина і наслідок. Тільки виконання особою всіх соціально-корисних дій, зазначених у диспозиції, тягне за собою застосування визначеної санкцією заходів заохочення. За допомогою юридичного закріплення ланки «диспозиція – санкція» законодавець визначає «базовий блок» заохочувальної норми. Саме він містить основний спонукальний вплив на адресатів заохочення. Зв'язок між диспозицією і гіпотезою заохочувальної кримінально-правової норми має дещо інший характер. У гіпотезі заохочення обов'язково адресується конкретним суб'єктам, при цьому є очевидним опосередкований зв'язок між особою і державою у вигляді суду та інших органів, уповноважених застосовувати відповідні міри заохочення.

Заохочувальна кримінально-правова норма не може не мати у своїй структурі елемент, що визначає заходи державного реагування на виконання суб'єктами своїх суб'єктивних прав та правових обов'язків. Щодо визначення зазначеного правового феномена єдності немає. Так, Ю.В. Голик, І.А. Тарханов та інші зазначають, що невід'ємним елементом заохочувальної норми є вказівка на певну міру кримінально-правового заохочення. Вони заперечують заохочувальну санкцію на підставах того, що санкція розглядається як суто негативний наслідок вчиненого. Незважаючи на це, ними визнається, що «в заохочувальних кримінально-правових нормах присутній такий елемент, як наслідки виконання суб'єктами (адресатами) вимог диспозиції» [22, 30-31; 23, 118]. Значна група правників, серед яких Н.А. Гущина,

І.Е. Звечаровський та інші, вважають, що санкції можуть мати негативне й позитивне спрямування та визнають у структурі норми заохочувальну санкцію [24, 31; 25, 82]. «Цінність санкції, - зазначав Я.М. Брайнін, – її сутність полягає насамперед у її спроможності забезпечувати виконання вимог норми права» [26, 42]. Відтак, сутність санкції визначається не її спрямованістю (негативною чи позитивною), а тим, наскільки вона забезпечує функціонування та сприяє досягненню мети правового регулювання. За цим право на існування набувають заохочувальні санкції в кримінальному законодавстві. У заохочувальних санкціях відображається правомірність та соціальна корисність кримінально-правової поведінки, що відповідною мірою заохочується державою. Критерієм класифікації заохочувальних санкцій є зміст кримінально-правового обтяження, що мінімізується у визначений законом спосіб. Заохочувальні санкції слід поділити на три види: а) виключення кримінально-правового обтяження; 2) звільнення від кримінально-правового обтяження; 3) пом'якшення кримінально-правового обтяження [27, 69]. Залежно від того, правом чи обов'язком суду є застосування заохочувальної санкції, їх можна поділити на дві групи. До першої групи належать заохочувальні санкції, що носять обов'язковий, імперативний характер виключення чи звільнення від кримінального обтяження (ч.1 ст.36, ч.1 ст.38, ч.1 ст.45, ч.1 ст.46, ч.1 ст.49 КК та ін.). До другої групи доречно віднести заохочувальні санкції, застосування яких визнається правом суду (ч.1 ст.47, ч.1 ст.48, ч.1 ст.97 КК та ін.).

Першою формою реалізації позитивного аспекту, якій кореспондується відповідна заохочувальна кримінально-правова санкція, є виключення кримінально-правового обтяження. Підставою застосування цієї заохочувальної санкції є вчинення правомірного, соціально-корисного діяння з припинення або запобігання злочинам, суспільно-небезпечним посяганням, а також іншій небезпеці, що загрожують об'єктам кримінально-правової охорони. Серед опитаних працівників досудового слідства, прокурорів, адвокатів та суддів обставини, що виключають злочинність діяння, віднесли до заохочувальних норм КК загалом 85 осіб (26,07%), серед них адвокатів – 45 (34,62%), слідчих – 28 (26,42%), прокурорів - 3 (9,37%) та суддів – 9 (15,52%) від загальної кількості осіб кожної групи. Складність об'єктивних і суб'єктивних ознак, їх схожість зі злочинами, зумовлюють необхідність кримінально-правової кваліфікації обставин, що виключають злочинність діяння. Серед таких обставин до заохочувальних норм відносяться: необхідна оборона (ч.1 ст.36 КК), затримання особи, що вчинила злочин (ч.1 ст.38 КК), крайня необхідність (ч.1 ст.39 КК), виконання наказу або розпорядження (ч.1 ст.41 КК), діяння, пов'язане з ризиком (ч.1 ст.42 КК), виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ч.1 ст.43 КК).

Другою формою реалізації позитивного аспекту й, відповідно, заохочувальною санкцією є звільнення від кримінально-правового обтяження. Санкція полягає у звільненні від кримінальної відповідальності, звільненні від призначеного покарання та його відбування за умов позитивної посткримінальної поведінки особи. Абсолютна більшість практичних працівників, а саме – 211 осіб або 64,72%, від загальної кількості, віднесли ці приписи до заохочувальних норм КК. Зазначена форма передбачена в нормах про: добровільну відмову при незакінченому злочині (ч.1 ст.17 КК) і добровільну відмову співучасників (ч.1 ст.31 КК), звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ч.1 ст.45 КК), звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим (ч.1 ст.46 КК), звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки (ч.1 ст.47 КК), звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки (ч.1 ст.48 КК), звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (ч.1 ст.49 КК), звільнення від покарання у зв'язку з втратою особою суспільної небезпечності (ч.4 ст.74 КК), звільнення від покарання у зв'язку із закінченням строків давності (ч.5 ст.74 КК), звільнення від відбування покарання з випробуванням (ч.1 ст.75 КК) та інші. В Особливій частині КК спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності передбачені у 18 нормах, а саме: ч.2 ст.111, ч.2 ст.114, ч.3 ст.175, ч.4 ст.212, ч.4 ст.212-1, ч.5 ст.235-4, ч.5 ст.235-5, ч.2 ст.255, ч.2 ст.258-3, ч.6 ст.260, ч.3 ст.263, ч.4 ст.289, ч.4 ст.307, ч.4 ст.309, ч.4 ст.311, ч.5 ст.321, ч.5 ст.235-4, ч.5 ст.235-5, ч.6 ст.369, ч.4 ст.401 КК.

Третя форма реалізації позитивного аспекту й відповідний вид заохочувальної санкції полягає у пом'якшенні кримінально-правового обтяження. Заохочувальна санкція реалізується на стадії призначення та/або відбування покарання, у нормах про: обставини, які пом'якшують покарання:

з'явлення із зізнанням, щире каяття або активне сприяння розкриттю злочину (п.1) ч.1 ст.66 КК); добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди (п 2) ч.1 ст.66 КК); надання медичної або іншої допомоги потерпілому безпосередньо після вчинення злочину (п.2-1) ч.1 ст.66 КК); призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом у випадку сукупності вищезазначених пом'якшуючих обставин (ч.1 ст.69 КК), призначення покарання за наявності обставин, що пом'якшують покарання (ч.1 ст.69-1 КК), заміна невідбутої частини покарання більш м'яким (ч.1 ст.82 КК), дострокове зняття судимості (ч.1 ст.91 КК), дострокове зняття судимості за злочин, вчинений у віці до вісімнадцяти років (ч.3 ст.108 КК).

Заохочувальна санкція є прийнятним й адекватним терміном у позначенні правових наслідків правомірної поведінки в кримінальному законодавстві. Неприйняття на фаховому рівні «заохочувальної санкції», як вже зазначалось, обумовлюється багаторічним, традиційним розумінням санкції як негативного наслідку протиправної поведінки. Сьогодні побороти таке уявлення надзвичайно складно. Ми підтримуємо погляд Ю.В. Бауліна, що подібний підхід є дещо однобічним. Він не враховує, що реалізація кожної норми у якості проміжної цілі завжди має сприятливі чи несприятливі наслідки для тих суб'єктів, на яких розповсюджує свою дію норма права. Переважна більшість вчинків з реалізації норм права спричиняє саме сприятливі правові наслідки. Якщо ж погодитися з тим, що санкція забезпечує державними засобами виконання диспозиції, то до переліку таких правових засобів повинні включатися й заохочувальні санкції [19, 114].

Підсумовуючи, доходимо **висновку**, що заохочувальні санкції розвивають та збагачують вчення про механізм кримінально-правового регулювання. Соціальна цінність заохочувальної санкції зумовлюється інтенсивними дослідженнями кримінально-правової відповідальності як основного регулятора суспільних відносин у кримінальній сфері. Вона дозволяє розширити предмет дослідження за рахунок соціально-корисної поведінки, поглибити уявлення про механізм кримінально-правового регулювання суспільних відносин способами й засобами, притаманними кримінальному інструментарію та розглядати санкцію не тільки як потенційне або реальне обмеження прав і свобод особи, а й у вигляді виключення, звільнення та/або пом'якшення такого обмеження.

Перспективами подальших розвідок вважаємо дослідження таких внутрішніх структурних елементів заохочувальної кримінально-правової норми, як гіпотеза та диспозиція; крім того, привертає увагу проблема законодавчої техніки викладення заохочувальної норми як найпотужного правового засобу стимулювання до правомірної, соціально-корисної поведінки у кримінально-правовій сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальне право України. Загальна частина: [підруч.] / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, Л.М. Кривоченко [та ін.]. / За заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 3-е вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 496 с.
2. Кримінальне право України. Загальна частина: [підруч.] / Ю.В. Александров, О.О. Дудоров, В.А. Клименко [та ін.]. Вид. 3-е, переробл. та допов. / За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка.– К.: Атіка, 2008. – 712 с.
3. Денисова Т.А. Кримінально-правові санкції та їх застосування за злочини проти власності: [моногр.] / Т.А. Денисова, Ю.В. Філей. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 176 с.
4. Курс уголовного права: [учебн.]. В 5 томах. Том 1. Общая часть. Учение о преступлении / Г.Н. Борзенков, В.С. Комиссаров, Н.Е. Крылова [и др.] / Под ред. Н.Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой. – М.: МГУ – ИКД «Зерцало – М», 2002. – 624 с.
5. Филимонов В.Д. Норма уголовного права: [моногр.] / В.Д. Филимонов. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2004. – 281 с.
6. Наумов А.В. Российское уголовное право: [курс лекций] / А.В. Наумов. В 3 томах. Т. 1. Общая часть. 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Волтерс Клувер, 2007. – 736 с.
7. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності: [моногр.] / Ю.В. Баулін. – К.: Атіка, 2004. – 296 с.

8. Тихий В.П. Нове дослідження проблем звільнення особи від кримінальної відповідальності: [рецензія на монографію Ю.В. Бауліна «Звільнення від кримінальної відповідальності»] / В.П. Тихий, М.І. Панов // Законодавство України. Науково-практичні коментарі. – 2005. – № 7. – С. 76-78.
9. Хряпінський П.В. Позитивна кримінальна відповідальність (зміст, форми та реалізація): [наук. нарис] / П.В. Хряпінський – Запоріжжя: ТОВ «КСК-Альянс», 2008. – 115 с.
10. Звечаровский И.Э. Уголовно-правовые нормы, поощряющие посткриминальное поведение личности: [моногр.] / И.Э. Звечаровский. – Иркутск: Изд-во Иркут. ун-та, 1991. – 160 с.
11. Гришук В.К. Кримінальне право України: Загальна частина: [навч. посіб.] / В.К. Гришук. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – 568 с.
12. Хряпінський П.В. Форми реалізації позитивного аспекту кримінальної відповідальності / П.В. Хряпінський // Вісник Академії адвокатури України. – 2008. – № 1(11). – С. 50-56.
13. Загородников Н.И. О пределах уголовной ответственности / Н.И. Загородников // Советское государство и право. – 1967. – № 7. – С. 39-46.
14. Кудрявцев В.Н. Правовое поведение: норма и патология: [моногр.] / В.Н. Кудрявцев. – М.: Наука, 1982. – 287 с.
15. Хряпінський П.В. Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України: [моногр.] / П.В. Хряпінський. – Харків: Харків юридичний, 2009. – 840 с.
16. Елеонский В.А. Поощрительные нормы уголовного права и их значение в деятельности органов внутренних дел: [учеб. пособ.] / В.А. Елеонский. – Хабаровск: Хабар. высш. школа МВД СССР, 1984. – 108 с.
17. Орловська Н.А. До питання про соціальну природу кримінально-правової санкції // Запорізькі правові читання: [тези допов. щоріч. міжнар. наук.-практ. конф.] / Н.А. Орловська. (Запоріжжя, 15-16 травня 2008 р.) / [за заг. ред. С.М. Тимченка і Т.О. Коломоєць]. – Запоріжжя: ЗНУ, 2008. – С. 428-432.
18. Хряпінський П.В. Правове регулювання та правовий вплив у позитивній кримінальній відповідальності // Актуальні проблеми протидії злочинності в Україні: [матер. наук.-практ. семін.] / П.В. Хряпінський. (Дніпропетровськ, 21 березня 2008 р.) – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2008. – С. 26-29.
19. Баулин Ю.В. Обстоятельства, исключают преступность деяния: [моногр.] / Ю.В. Баулин. – Харьков: Основа, 1991. – 360 с.
20. Галкин В.М. Система поощрений в советском уголовном праве / В.М. Галкин // Советское государство и право. – 1977. – № 2. – С. 91-97.
21. Лейст О.Э. Санкции и ответственность по советскому праву (теоретические проблемы): [моногр.] / О.Э. Лейст. – М.: Моск. гос. ун-т, 1981. – 240 с.
22. Голик Ю.В. Поощрительные нормы в советском уголовном праве // Актуальные вопросы борьбы с преступностью: [сборн. науч. стат.] / Ю.В. Голик [отв. ред. В.Д. Филимонов]. – Томск: Томск. гос. ун-т, 1984. – С. 26-32.
23. Тарханов И.А. Поощрительные нормы в уголовном праве / И.А. Тарханов // Ученые записки Ульяновск. гос. ун-та. – Сер. Право. – 1997. – № 1. – С. 106-120.
24. Гущина Н.А. Поощрительные нормы российского права: [моногр.] / Н.А. Гущина. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. – 294 с.
25. Звечаровский И.Э. Посткриминальное поведение: понятие, ответственность, стимулирование: [моногр.] / И.Э. Звечаровский. – Иркутск: Изд-во Иркут. ун-та, 1993. – 128 с.
26. Брайнин Я.М. Уголовный закон и его применение: [науч. издан.] / Я.М. Брайнин. – М.: Юрид. лит., 1967. – 240 с.
27. Хряпінський П.В. Структура заохочувальних кримінально-правових норм / П.В. Хряпінський // Вісник Академії прокуратури України. – 2007. – № 1. – С. 64-70.